

tősejéket vallja. Ő maga szól oly időtlen megaslalatról, melyet a kultúra morfológiájának el kell foglalnia vizsgálataiban. (47 l.) Spengler is utólagos az a végzet, melyet a görhisékek óta egy relativista szem kerülni el, hogy a saját relativizmusa is öntudatlanul logikai abszolútizmussá épít s így a mi igazság van álláspontjában, azt csak az utóbbi eszközeivel veheti meg.

Mert a kultúrtermékek relativitásküségének tanában van igazság. Kétségtelen — s ennek kimutatására Spengler könyvének egyik legfőbb érdeme — hogy minden kultúrának megvan a maga egyéni lakószöve, melyből tudományt, művészetet, erkölcsöt, államot alkot. Az apollói, az aráb és a faustii lélek valóban külön emberfajtáknak megnyilvánulata, melyek mindegyike szakszerűen másféle, matematikát, fizikát, építészetet és zenét hoz létre. De minden csak különböző *fogékonyságot* és más és más irányú *térséget*: jelent, tehát *léletkörü* és nem logikai különbségeket teremt. Nemcsak az egyes kultúrát, de azokon belül az egyes fajok, nemzetelek sőt egyének is más és más jellegű vonásaival látják meg *egyazon* igazságrendszernek, melyet nem teremtenek, csak feloldoznak. Láttnk, hogy az előfeltevés nélkül maga a kulturális termékek relativitásküse jellegére vonatkozó megállapítás sem tartható fenn. Nincs tehát apollói, aráb és faustii matematika, csak oly matematikai kultúra, melynek kialakulása közben az apollói, az aráb és a faustii ember más és más jellegű problémákat lát meg s ezeket sajátos tehetsége szerint oldja meg. Lehet tehát szó a matematika fejlődéséről, melyet a különböző kultúrák más és más oldalról közelítenek meg s különböző eszközökkel szolgáltatnak. Szorozatok logikai előfeltévesei is, ha végiggondoljuk őket, erre az álláspontra vezetnek. Ennyiben mára alapvető önlellemmondásban szenvedél.

A sok-sok mely és elemmozgató ténybeli megállapítás mellett — úgy véjük — két általánosabb jellegű tétele felültehető meg olyannak, mely Spengler művének maradandó értékeit bizonyít. Az egyik a kultúrák párhuzamosságának tana, a másik az eddig felmerült lakor-

alapvető kultúrtypus felfedezése és szabatos körülhatárolása. Magára a közéletéről munkájára talán az aráb kultúrának ez új elhatárolása fog leginkább hatást gyakorolni. Mindenki, aki Platónos, Szent-Agoston, az emaniacionismus, vagy a gnoszcionismus gondolatvilágával foglalkozott, észre, hogy itt valami novummal, egy új emberfajtypusal van dolga. A hanyatló ókorral szemben van lényegyenileg melegeg, pozitív lendület, sajátos mélység és frissesség, s mégis lényegesen más jelkivágás tárul itt fel, mint amelyet a tízenegyedik századtól kezdve a „középkor” mutat.

Spengler sőtét jóslata a mi nyugati kultúránk közelgő végétől — még csak néhány évszázadnyi tartamot jóslatának, — sok óvatossággal mérlegelendő. Szerző figyelmeit elkerüli az emberiség életének az a jelensége, melyet a kultúrák *nyugvóállásai* mondhatunk. A kultúrák ugyanis, ha belső struktúrájukra nézve zárt egységek is, elműkkel alapjukra nézve nem mindig azok. Így a görök kultúrát átveszi a római, az aráb, s az európai népek életébe is áthatal s képezi mai művelődésünknek is legműveltebb alapját. A művelődési rendszerek ep ezért *kétféle* módon hatnak meg: vagy ideális tartalmaik kimerülése, vagy az elműkkel alap elgyöngyülése következtében. Az előbbire példa az aráb kultúra, mely megszűnt, jöllenét az aráb nép ma is él; az utóbbit pedig a római művelődés sorsa mutatja, mely ma is él a mi kultúránkban, bár a római nép nincs többé. A görög kultúra az egyetlen, mely a végtelemben van, — Spengler mellőzi, hogy mint Platon erosa mutatja, a görög léték mélyén is van sóvárgás, — mely ideális tartalmát soha ki nem elheti, mert legbensőbb lényege a tudományos igazságszomj s alapvető tevékenység az igazságnak soha véget nem érő kutatása. Ép ezért a mi kultúránk halhatatlan csak az azt hordozó népek meülhetnek ki és enyveszhetnek el. Az európai kultúrára nézve nem annyira a kultúra végétől, mint inkább bizonyos kultúrtypus hanyatlásáról lehet szó, melyek helyét azonban új népek foglalhatják el, kik majd *nyugvóan* kultúrát folytathatják.

